

ים ההלכה

מפת התורה שבעל-פה

ערך אבא קובני
בית התפרוצות
ד"ר שם נחום נרדי

Das Meer der Halacha: Der Talmud ist wie das große Meer ShirR 5,20

משה קבל תורה מסיני, **Mose** empfing Tora vom **Sinai**
 ומסרה ליהושע, und übergab sie **Josua**
 ויהושע לזקנים, und Josua den **Ältesten**
 וזקנים לנביאים, und Älteste **Propheten**
 ונביאים מסרוה לאנשי כנסת הגדולה. und Propheten übergaben sie den **Leuten der Großen Versammlung**.
 הם אמרו שלשה דברים, Die sagte drei Dinge:
 הווי מתונים בדין, (1) Seid geduldig/abwartend/moderat/gemäßigt im Gericht(sprozeß)
 והעמידו תלמידים הרבה, (2) und stellt viele Schüler auf
 ועשו סיג לתורה: (3) und macht einen Zaun für die Tora.

שמעון הצדיק **Simëon der Gerechte**
 היה משירי כנסת הגדולה. war von den Übrigen der großen Versammlung.
 הוא היה אומר, Er pflegte zu sagen:
 על שלשה דברים העולם עומד, Auf drei Dingen steht die Welt:
 על התורה (1) auf der Tora
 ועל העבודה (2) und auf dem Dienst/der Liturgie
 ועל גמילות חסדים: (3) und auf frommer Wohltat.

"The Torah which Moses commanded us is an inheritance of the congregation of Jacob."
(Deut. 33:4)

TORAH (Pentateuch):

Bereishis	} Zohar
Midrash-Rabba
Midrash Tanhuma
Yalkut-Shimeoni
etc.
Shemos — Mechilta	
Vayyikro — Sifro	
Bamidbor — Sifri	
Devorim — Sifri	

PROPHETS:

- Joshua, Judges, Samuel, Kings, Jeremiah, Jezekiel, Isaiah; Hosea, Yoel, Amos, Obadiah, Jonah, Micah, Nahum, Habakuk, Zefaniah, Haggai, Zechariah, Malachi

Yalkut-Shimeoni, Other Midrashim

HOLY WRITINGS:

- Ruth, Psalms, Iyov, Proverbs, Koheleth, Shir-hashirim, Echa, Daniel, Esther, Ezra, Nehemiah, Chronicles

MISHNAH:

- Zerem, Moed, Nashim, Nezikin, Kodshim, Taharoth

BRAYTHA

TOSEFTA

TALMUD YERUSHALMI

TALMUD BABLI

WORKS AND RESPONSA OF RABBANAN SEBURA

WORKS AND RESPONSA OF THE GEONIM

ALFAS — RAMBAM — ROSH

TURIM — SHULCHAN ARUCH

- Orach-chayim
Yore-deah
Even-hoezer
Choshen-mishpat

NOTE: See "Pocket Encyclopedia" by the Merkaz L'inyonei Chinuch, pp 242-246. for fuller description

תורה צוה לנו משה

ולאזאת התורה אשר שם משה לפני בלי ישראל
מקרא משנה תלמוד ואגדה אפילו מה שתלמיד ותיק עתיד להורות לפני רבו כבר נאמר למשה בסני" (תלמוד ירושלמי פאה ב: ד)

Figure 2. Schematic drawing showing the codification of the Law from the Torah to the Shulhan Arukh. From *Sefer Torah ve-Yisrael—40 Centuries*, New York, 1944.

Überblick über die Traditionsliteratur

1. Bibel
2. Mischna, Tosefta und Baraita
3. Gemara
 - a) des Westens, Babyloniens, der Exilsgemeinde
 - b) des Ostens, Jerusalems, des Landes Israel
4. Midrasch
5. Responsen
6. Liturgie-Bücher: Siddur und Machsor
7. Halacha-Kompendien:
 - a) Talmudparaphrase (Rif, Rabbi Isaak al-Fasi, 1013–1103)
 - b) Mizwot-Sammlungen (SeMaG, SeMaK – Sefer Mitzwot Gadol/Katan)
 - c) Mischne Tora (Maimonides, RaMBaM, Rabbi Mose Ben Maimon, 1135–1204)
 - d) Tur (Baal ha-Turim, Jakob ben Ascher, 1270–1340)
 - e) Bet Josef, Schulchan Aruch (Josef Karo, 1488–1575)
 - f) Mappa (RaMa/ReMa/ReMo/ReMu, Rabbi Mose ben Israel/Mose Isserles, 1525–1572)
8. Minhag (Brauch),
Chasidismus (Frömmigkeit),
9. Ethik
Chovot ha-Levavot
Musar (Ethik),
Chinnuch (Erziehung)
10. Apologetik:
sefer ha-ikkarim (Buch der Grundsätze)
Wikkuach (Disput)
Nizzachon (Sieg)
11. Perusch
12. Von der Traditionskette zur Geschichtsschreibung

Zur Überlieferung der vorgestellten Werke gehören klassische Kommentare, Superkommentare, Auszüge.

Zu verweisen ist auf weitere Literatur, die Frage von deren Betrachtung als *Apokryphen, sefarim chitzonijim* o. Ä., und auf Mystik, Kabbala und Magie: Hechalot-Literatur usw.

Vorstellungen von der Tora

1 Eine Auswahl von Beziehungen

Sie ist vor der materialen Schöpfung (Spr 3,19 – präexistent, aber nicht „vor aller Zeit und Welt“) als Bauplan der Schöpfung/Welt.

Sie ist identisch mit der Weisheit, die personifiziert auftritt (Spr 8,1).

Als solche ist sie auch Quelle der mystischer Vorstellungen von Welt und Schöpfer, eine Emanation (ein Ausfluß) des Unendlichen (En-Sof).

Sie ist folglich Quelle des Lebens, der Freude, des Rechtes ...

Theologische Aussagen von ihr entsprechen christlichen Aussagen von Jesus als präexistent „vor aller Zeit und Welt“, Weisheit (griechisch: Sofia), eine Person der Trinität.

In die Welt gegeben/offenbart ist sie:

Bundesurkunde (vom Sinai), ins Bild gesetzt als Heiratsurkunde.

Daraus ergibt sich die Unterscheidung zwischen Israel und den Völkern: Tora für Israel gegenüber Tora für die Völker.

2 Begriffe

	תורה	Tora, Lehre, Weisung, Gesetz
תשב"כ	תרה שבכתב	Schriftliche Tora: Pentateuch
תשב"ע	תורה שבעל פה	Mündliche Tora: zunächst die Mischna, dann auch der weitere Stoff
	מצוה	Gebot, Aufgabe/Auftrag, (religiöse) Pflicht, Pflichterfüllung verbunden mit einem Segensspruch
	הלכה	Vorschrift, Gesetz
	הגדה, אגדה	Erzählung, Erzählstoff
	משנה	Mischna: Lehre, vielleicht: durch Wiederholung Eingepägtes,
	משנה תורה	Mischne Tora (Dt 17,18 in der Bedeutung Abschrift, Zweitschrift): 1. Deutero-nomion/Deuteronomium, 2. Halacha-Kompendium des Maimonides
	תלמוד	Lehre: Studium,
	תלמוד תורה	Studium der Lehre

1. Tora heißt Lehre, (so die Etymologie – s. Wortfeld –) neben: Weisung (Buber-Rosenzweig), Gesetz (vgl. dat, nomos, lex mit ihren Wortfeld-Verschiebungen)
2. Tora im engeren Sinne ist der Pentateuch, rituell als sefer tora
3. Tora ist zweifach:
 - a) Pentateuch, Mose-Tora, tora-sche-bi-khtav mit angeschlossenen NaKh, die nichts neues sagen. Weitere Bezeichnung: miqra vgl. qur'an und Bibel/Fibel, Hl. Schrift(en)
 - b) mündliche Tora:
4. Mündliche Tora ist
 - a) Mischna
 - b) dann die weitergeführte Traditionsliteratur
 - c) Alles, was ein „Gelehrtenschüler“ im Rahmen der Überlieferung sagt.

Die Bücher der jüdischen Bibel und ihre christliche Überlieferung

Hebräisch Umschrift תנ"ך tanach	Griechisch Septuaginta (LXX)	Lateinisch Vulgata (Hieronymus)	Deutsch (Martin Luther)
תורה tora Weisung	Ἱστορικὰ Βιβλία Πεντάτευχος	leges et historiae Pentateuchvs	Geschichtsbücher Pentateuch
ברשית b'reschít.....	Γένεσις.....	Genesis.....	1 Mose
שמות schemót.....	Ἔξοδος.....	Exodvs.....	2 Mose
ויקרא wajjikrá.....	Λευϊτικὸν.....	Levitivcs.....	3 Mose
במדבר bamidbár.....	Ἀριθμοὶ.....	Nvmeri.....	4 Mose
דברים d'warím.....	Δευτερονόμιον.....	Devteronomivm.....	5 Mose
נביאים n'wi'ím Propheten			
ראשונים rischonim frühere			
יהושע j'hoschúa.....	Ἰησοῦς.....	Iosve.....	Josua
שופטים schof'tím.....	Κριταὶ.....	Ivdicvm.....	Richter
שמואל א-ב sch'mu'él 1-2.....	Ρουθ.....	Rvth.....	Rut
שמואל א-ב m'lachím 1-2.....	Βασιλειῶν Α'-Β'.....	Regvm I-II.....	1+2 Samuel
	Βασιλειῶν Γ'-Δ'.....	Regvm III-IV.....	1+2 Könige
אחרונים 'acharonim spätere	Παραλειπομένων Α'-Β'.....	Verba diervm I-II.....	1+2 Chronik
ישעיה j'scha'já.....	Ἐσδραν Α'.....	Ezras I.....	Esra
ירמיה jirm'já.....	Ἐσδραν Β'.....	Ezras II.....	Nehemia
יחזקאל j'chesk'él.....	Ἐσθήρ.....	Tobias.....	Tobit
תרי עשר tre 'asár.....	Ἰουδιθ.....	Ivdiθ.....	Judit
כתובים k'tuwím Schriften	Τωβίτ.....	Hester.....	Ester, Zusätze
תהלים t'hilím.....	Μακκαβαίων Α'-Β'.....		1+2 Makkabäer
משלי mischlé.....	Μακκαβαίων Γ'-Δ'.....		
איוב 'ijjów.....	Ποιητικὰ Βιβλία	libri poetici	Poetische Bücher
שיר השירים schir ha-schirím.....	Ψαλμοὶ.....	Iob.....	Ijob
רות rut.....	Ὦδαὶ.....	Psalmi.....	Psalmen
איכה 'echá.....	Παροιμίας.....	Proverbia.....	Sprichwörter
קהלת kohélet.....	Ἐκκλησιαστής.....	Ecclesiastes.....	Prediger (Kohélet)
אסתר 'estér.....	ᾠσμα.....	Canticvm Canticorvm.....	Hoheslied
דניאל danijjél.....	Ἰὼβ.....		
עזרא 'esrá.....	Σοφία Σαλωμῶνος.....	Sapientia.....	Weisheit
נחמיה n'chemjá.....	Σοφία Σιράχ.....	Ecclesiasticvs.....	(Jesus) Sirach
דברי הימים א-ב diwré ha-jamím 1-2.....	Ψαλμοὶ Σολομῶντος.....		
	Προφητικὰ Βιβλία	libri prophetici	Prophetenbücher
	Δωδεκαπρόφητον.....		
	Ἰσαίας.....	Isaias.....	Jesaja
	Ἱερεμίας.....	Hieremias.....	Jeremia
	Βαροῦχ.....	Lamentationes.....	Klagelieder
	Θρηνοὶ.....	Barvch.....	Baruch
	Ἐπιστολὴ Ἱερεμίου.....		Brief Jeremias
	Ἰεζεκιήλ.....	Hiezecihel.....	Ezechiel
	Σουσάννα.....		
	Δανιήλ.....	Danihel.....	Daniel, Zusätze
	Βῆλ καὶ Δράκων.....	XII Prophetæ.....	12 kleine Propheten
		Macchabeorvm I-II.....	
תרי עשר tre 'asár Zwölf	Δωδεκαπρόφητον	(Dvodecim) XII Prophetæ	kleine Propheten
הושע hoschéa.....	1 Ὡσηέ.....	1 Osee.....	1 Hosea
יואל jo'él.....	2 Ἀμώς.....	2 Iohel.....	2 Joël
עמוס 'amós.....	3 Μιχαίας.....	3 Amos.....	3 Amos
עובדיה 'owadjá.....	4 Ἰωήλ.....	4 Abdias.....	4 Obadja
יונה joná.....	5 Ἀβδίου.....	5 Ionas.....	5 Jona
מיכה michá.....	6 Ἰωνάς.....	6 Micha.....	6 Micha
נחום nachúm.....	7 Ναοὺμ.....	7 Nahvm.....	7 Nahum
חבקוק chawakúk.....	8 Ἀβακούμ.....	8 Abacvc.....	8 Habakuk
צפניה ts'fanjá.....	9 Σοφουίας.....	9 Sofonias.....	9 Zefanja
חגי chaggáj.....	10 Ἀγγαίος.....	10 Aggevs.....	10 Haggai
זכריה s'charjá.....	11 Ζαχαρίας.....	11 Zacharias.....	11 Sacharja
מלאכי mal'achí.....	12 Μαλαχίας.....	12 Malachi.....	12 Maleachi

חמשת המגלות chaméschet ha-m'gillot – Die fünf Festlegenden

- שיר השירים schir ha-schirím
רות rut
איכה 'echá
קהלת kohélet
אסתר 'estér

Midrasch-Sammlungen

Encyclopedia Judaica, 1972, Bd. 11, Sp. 1511f: Table of the *Midreshei Aggadah* according to types and periods.

Aggadic Works	Midrashim	Date C. E.	the Era
Apocalyptic and Eschatological Midrashim	Genesis Rabbah	400–500	Classical Amoraic Midrashim of the Early Period (400–640)
	<i>Leviticus Rabbah</i>		
	Lamentations Rabbah	500–640	
	Esther Rabbah I		
	<i>Pesikta de-Rav Kahana</i>		
	Sings Rabbah		
	Ruth Rabbah		
Megillat Antiochus	Targum Sheni	640–900(775–900)	The Middle Period (640–1000)
Midrash Petirat Moshe (“Death of Moses”)	Midrash Esfah		
Tanna de Vei Eliyahu (“Seder Eliyahu”)	Midrash Proverbs		
Pirkei de-R. Eliezer	Midrash Samuel		
Midrash Agur (called “Mishnat R. Eliezer”)	Ecclesiastes Rabbah		
Midrash Yonah	Midrash Haserot vi-Yterot		
Midrash Petirat Aharon	<i>Deuteronomy Rabbah</i>		
Divrei ha-Yamim shel Moshe	<i>Tanḥuma</i>		
Otiyyot de-R. Akiva	<i>Tanḥuma (Buber)</i>		
Midrash Sheloshah ve-Arba‘ah	<i>Numbers Rabbah II</i>		
Midrash Eser Galuyyot	<i>Pesikta Rabbati</i>		
Midrash va-Yssa‘u	<i>Exodus Rabbah II</i>		
Throne and Hippodromes of Solomon	<i>Va-Yeḥi Rabbah</i>		
Midreshei Ḥanukkah	<i>The manuscripts of the Tanḥuma Yelammedenu Midrashim</i>		
Midreshei Yehudith	Midrash Tehillim O	900–1000	
Midrash Hallel	Exodus Rabbah I		
Midrash Tadshe	<i>Aggadat Bereshit</i>		
	Aggadat Shir ha-Shirim (Zuta)		
	Ruth Zuta		
	Exxlesiastes Zuta		
	Lamentations Zuta		
Midrash aseret ha-Dibberot	Midrash Shir ha-Shirim	1000–1100	The Late Period (1000–1200)
Midrash Konen	Abba Guryon		
Midrash Avkir	Esther Rabbah II		
Alphabet of Ben Sira	Midrash Tehillim II		
Midrash va-Yosha			
Sefer ha-Yashar			
Pesikta Ḥadta	Panim Aḥerim le-Esther (versions 1)		
Midrash Temurah	• Lekah Tov (c. 1110)		
	Midrash Aggadah		
	Genesis Rabbati		
	Numbers Rabbah I		
	• Yakut Shimoni	1200–1300	The Period of Yalkutim (anthologies) 1200–1550
	• Midrash ha-Gadol	1300–1400	
	• Yalkut Makhiri		
	• Ein Ya‘akov	1400–1550	
	• Haggadot ha-Talmud		

Notes: Names in italics are homiletical Midrashim; those marked by • are anthologies; the rest are exegetical.

Der Vierfache Schriftsinn

jüdisch				christlich			
פרד"ס Pardes		Garten	Vertreter	Merkspruch		Übersetzung	
פשוט p ^e šaṭ	Schlichtes	Raschi	<i>Littera</i>	gesta docet	<i>Der Buchstabe</i>	lehrt die Ereignisse,	
רמז remez	Hinweis	Maimonides	quid credas	<i>allegoria,</i>	was du zu glauben hast, <i>die Allegorie,</i>		
דרש d ^e raš	Predigt	Nachmanides	<i>moralis</i>	quid agas,	<i>die Moral,</i>	was du zu tun hast,	
סוד sod	Geheimnis	Cordovero	quo tendas	<i>anagogia.</i>	wohin du streben sollst, <i>die Anagogie</i>		

Der *Katechismus der Katholischen Kirche*, 1997, § 118 zitiert den Satz als *Ein Distichon des Mittelalters*.

Die Allegorie wird auch als *Typologie* und die Moral als *Tropologie* genannt.

Die vier Gelehrten

Raschi, RaŠI, Rabbi Salomo ben Isaak, Troyes 1040–1104f

Maimonides, RaMBaM, Rabbi Mose Ben Maimon, Córdoba–Kairo 1135–1204

Nachmanides, RaMBaN, Rabbi Mose ben Nachman, Gerona–Akko 1194–1270

Cordovero, RaMaK, Rabbi Mose ben Jakob Cordovero, Safed 1522–1670

sind freilich nicht einseitig bei diesen Punkten zu behaften sondern diesen nur im Sinne ihres Schwerpunktes zugeordnet.

Daniel Krochmalnik: *Im Garten der Schrift. Wie Juden die Bibel lesen*. Sankt-Ulrich-Verlag, Augsburg 2006, ISBN 3-936484-67-8

Der *schlichte* bzw. *buchstäbliche* Schriftsinn wird allgemein als *historischer* bestimmt. Daher gilt Vorsicht mit dem Vorwurf der wörtlichen/buchstäblichen Auslegung. Probleme können vielmehr entstehen, wenn eine oberflächliche Deutung ihres historischen Zusammenhanges entkleidet wird oder nicht im Rahmen ihrer literarischen Eigenheit verstanden wird.

Grammatiker und Kommentatoren

משה בן אשר		Mose ben Ascher	Kolofon von 895
סעדיה גאון	רס"ג	Rav Saadia Gaon	Fajum–Sura 882–942
דונש בן לברט		dunash ben labrat	Spanien 910–980
חסדאי אבן שפרות		Chasdai ibn Schafrut	Spanien 915–970
שמואל הנגיד		Samuel ha-Nagid	Grenada 993–1063
רבינו חננאל	ר"ח	Rabbenu Chanan'el	ca. 990–1055
שמואל בן חופני		Samuel ben Chofni Gaon	Sura 997–1013
ר' נסים בן יעקב גאון		Rav Nissim ben Jakob (ibn Schahin) Gaon	Kairuan um 1000
ר' גרשום בן יהודה		Rabbenu Gerschom ben Juda (Maor ha-Gola)	Mainz gest. 1028
ר' יצחק אלפאסי	ר"ף	Rabbi Isaak Alfasi	Fes 1013–1103
יהודה אבן בלעם		Rabbi Juda ibn Bal'am	Spanien 1000–1070/1090
רבינו אברהם אבן עזרא	ראב"ע	Abraham ben Meïr ibn Esra	Toledo? 1089–1164
רבי שלמה יצחקי	רש"י	Rabbi Salomo ben Isaak, Raschi	Troyes, Mainz, Worms 1040–1104f
יוסף קרא		R. Josef Kara	Frankreich geb. 1060
		(nicht verwechseln mit Josef Karo 16. Jh.)	
רבינו שמואל ב"ר מאיר	רשב"ם	Rabbenu Samuel ben Rabbi Meïr (Tosaf)	1080–1158
שלמה פרחון		Rabbi Salomo (ibn) Parchon	Spanien 12. Jh.
רבי יוסף בכור שור מאורליאנס	ריב"ש	R. Josef ben R. Isaak, Bechor Schor	Frankreich 12. Jh.
אליעזר מבלגנצי/באנגוסי		R. Elieser von Beaugency	Frankreich 12. Jh.
יוסף קמחי		Josef <u>Kimchi</u>	Spanien 1105–1170
משה קמחי		Mose (ben Josef) <u>Kimchi</u>	–1190
רבינו דוד קמחי	רד"ק	David (ben Mose) <u>Kimchi</u> , RaDaK	1160–1235
מיוחס בר אליהו		R. Mejuchas bar Eliahu	Griechenland nach 1150(?)
אברהם בן משה בן מיימון		Abraham ben Mose ben Maimon	Ägypten 1186–1237
חזקיה ב"ר מנוח	חזקוני	R. Hiskia ben Rabbi Manoach „Chiskuni“	Frankreich 1250–1310
רבי משה בן נחמן	רמב"ן	R. Mose ben Rabbi Nachman, Nachmanides	Gerona–Akko 1194–1270
ר' שמואל בן נסים		R. Samuel ben Nissim Masnuth	Syrien nach 1200
רבי ישעיה דטראני	רי"ד	R. Jesaja ben Mali, d. Ä./Erste	Trani, Süditalien ca. 1200–1260
מאיר ב"ר ברוך מרוטנבורג	מהר"ם	Meïr ben Rabbi Baruch aus Rothenburg	Rothenburg 1220–1293
ר' בחיה בן אשר		Rabbi Bachia(i) ben Ascher	Saragossa 1260–1340
יעקב ב' אשר, בעל הטורים	בעה"ט	Rabbi Jakob ben Ascher, Tur	1269–1343
יוסף אבן כספי		Joseph Caspi	l'Argentière 1279–1340
רבינו לוי בן גרשום	רלב"ג	Rabbenu Levi Ben Gerschom	1288–1344
רבי נסים בן ר' ראובן גירונדי	הר"ן	Nissim ben Rëuben Gerondi	Gerona ca. 1310–1375
מר' יוסף בן נאעמיאש		R. Joseph ibn Nachmias	Spanien nach 1300
אבודרהם		Abudarham/ Abudraham	Sevilla um 1340
ר' יצחק ערמא		R. Isaak Arama	Spanien 1420–1494
דון יצחק אברבנאל		Don Isaak Abravanel	Lissabon-Padua 1437–1508
רבינו עובדל' מברטנורא		Obadia Bertinoro	1450–1516
רבינו עובדיה ספורנו	ספורנו	Obadia Sforno	Cesena-Bologna 1475–1550
ר' יוסף קרא		Rabbi Josef Karo	1488–1575
		(nicht verwechseln mit Josef Kara, 1060)	
ר' משה איסרליש	רמ"א	Rabbi Mose Isserles	1520–1572
ידידיה שלמה רפאל ב"ר אברהם		Jedidia Salomo Rafael ben Rabbi Abraham	Norzi 1560–1616
מנורצי, מנחת שי		Kommentar „Darbringen eines Geschenkes“	
משה אלשיך		Rabbi Mose ben Chaim Alscheich	Safed 16. Jh.
דברים נחומים		„Trostworte“ Kommentar zu den Klgl, Druck 1875	
יהושע בועז ב' שמעון ברוך		R. Josua Boas (ben Simëon Baruch)	Italien 16. Jh.
תוס' י"ט	תוס' י"ט	Rabbi Jomtow Lippmann Heller	Wallersheim/Bay.-Krakau 1579–1654
יואל סירקיש		Rabbi Joel Sirkes	Lublin–Krakau 1561–1640
חיים נ' עטר, אור החיים	אוה"ח	Chaim ben Attar	Marokko–Jerusalem 1696–1743

		Kommentar „or hachayyim“ – „Licht des Lebens“	
ר' דוד אלטשולר		R. David Altschuler	Prag um 1690
יחיאל הלל בן דוד אלטשולר		Jechiel Hillel ben David Altschuler	Kommentar um 1770
מצודת דוד	מצודת-	Kommentar zu den nakh aus Material des Vaters	
מצודת ציון		Philologische Bemerkungen	
ר' אליהו הגאון מווילנא	הגר"א	R. Elia, Gaon	Wilna 1720–1797
ביאור הגר"א		Glossen zu den biblischen Büchern	
ר' משה ב' מנחם מנדל	רמבמ"ן	Mose b. Menachem Mendel/Mendelssohn	Dessau–Berlin 1729–1786
יצחק שמואל רג"ו		R. Isaak Samuel Reggio	Italien 1784–1855
יעקב צבי מקלנבורג		R. Jakob Zevi Mecklenburg	Königsberg 1785–1865
ר' משה חיים לוצאטו	רמח"ל	R. Mose Chaim Luzzatto	Padua–Akko 1707–1746
ר' שמואל דוד לוצאטו	שד"ל	R. Samuel David Luzzatto	Triest–Padua 1800–1865
מאיר ליב(וש) בן יחיאל מיכל	מלבי"ם	R. Meïr Löw/Leb(usch) ben Jechiel Mich(a)el Weiser	Wolotschysk–Kiew 1809–1879 Frankfurt/Main 1808–1888
ר' שמשון רפאל הירש	רש"ר	R. Samson Raphael Hirsch	Breslau 1817–1893
ר' נפתלי צבי יהודה ברלין	נצי"ב	R. Naftali Zevi Juda Berlin	Hildesheim 1843–1921
דוד צבי הופמן		R. David (Zvi) Hoffmann	Frankenstein–London 1862–1945
בנו יעקב		Benno Jacob	Israel 1865–1933
שמואל לייב גורדון		Sahuel Leib Gordon	Ungarn–London 1872–1946
יוסף הרמן הרץ		Joseph Hermann Hertz	Rußland–Tel Aviv 1874–1964
אברהם כהנא		Abraham Kahana	Litauen–Jerusalem 1876–1968
משה צבי סגל		R. Mose Zvi Segal	Florenz–Jerusalem 1883–1951
משה דוד קאסוטו		R. Umberto Mose David Cassuto	Lemberg–Jerus. 1886–1973
נפתלי הרץ טור-סיני (טורקזשינר)		Naftali Herz Tur-Sinai (Torczyner)	Ukraine–Jerusalem 1889–1963
יחזקאל קויפמן		Jecheskel Kaufmann	Riga–Israel 1905–1997
נחמה ליבוביץ		Nechama Leibowitz	Münster–Toronto 1912–2012
		W. Gunther Plauth	Kassel–(Yale) 1928–2015
		William W. Hallo	
		Anat, M. A. u. H. M. Y. Gevaryahu:	
תנ"ך לעם		tanach la'am, 1972	
		Roland Gradwohl	Schweiz und Jerusalem 1931–1998
		Wertvolles Gefäß – zur Tora:	
כלי יקר לתורה:		Salomo Efraim ben Aaron (aus) Luntschitz	Łęczycza–Prag 1550–1619
שלמה אפרים ב"ר אהרן		Wertvolles Gefäß – zur den Profetenlesungen:	
כלי יקר להפטורות:		R. Rafael Salomo ben Samuel Laniado	Aleppo 1720–1793
מהר"ש לאניידו		Lippen der Weisen, Amsterdam 1680 – Superkommentar zu Raschi:	
שפתי חכימים		R. Sabbatai ben Josef Bass	Kalisch–Krotoschin 1641–1718
		R. Jakob Lorbe(e)rbaum aus Lissa	1770–1832
הגאון מליסא		Jom-Tov Algasi (Algasi)	Izmir–Jerusalem 1727–1902
מהרי"ט אלגזי		Kalonimus Kalman Epstein	Nowy Korczyn–Krakow 1751–1823
קלונימוס קלמן		Aaron ha-Levi – gesegneten Andenkens	
אהרן הלוי זצוקללה"ה יע"א		Zählung der Aufgaben aus dem Buche Exodus	
מנין המצות מספר אלה המצות		von R. Mose Chagis/Chagiz	Jerusalem–Safed 1772–1862?
למהר"ם חאגיז			

Der Aufbau des Talmud

1 Gliederung des Talmud

Abk.	/סדר/ מסכת	Ordnung/ Traktat	Inhalt	biblischer Bezug	m			y			Nr.		
					Kap.	Bl.	Mu.	Kolumne	Bl.	b	y	t	
1													
	סדר זרעים	zra'im	Saaten – Landwirtschaft										
Ber	ברכות	brachot	<i>Benediktionen</i> - Gebete im Tagesverlauf	Dt 6,4-8	9	64	19	2a-14d	14	1	1		
Pea	פאה	pe'a	<i>Ecke</i> Nachlese, Rechte der Armen	Lev 19,9f	8	-	3	15a-21b	7	2	2		
Dem	דמאי	dmai	<i>Zweifelhaftes</i> hinsichtlich der Verzehnung		7	-	3	21c-26c	6	3	3		
Kil	כלאים	kil'ayim	<i>Mischungen</i> , die verboten sind	Dt 22,9-11	9	-	4	26d-32d	7	4	4		
Shevi	שביעית	shvi'it	<i>Siebentes</i> d.i. Erntefest	Ex 23,10f; Lev 25,1ff	10	-	4	33a-39d	7	5	5		
Ter	תרומות	trumot	<i>Abgaben</i> oder Beiträge		11	-	4	40a-48b	9	6	6		
Maas	מעשרות	ma'asrot	<i>Zehnt</i> eine Art Tempelsteuer	Num 18,21	5	-	2	48c-52a	5	7	7		
MSh	שני מעשר	ma'aser sheni	<i>Zweiter Zehnt</i> eine Art Armensteuer	Dt 14,22ff	5	-	3	52b-56d	5	8	8		
Hal	חלה	challa	<i>Teighebe</i>	Num 15,17-21	4	-	2	57a-60b	4	9	9		
Orl	ערה	'orla	<i>Unbeschnittenes</i> d.i. junge Bäume	Lev 19,23-25	3	-	2	60c-63b	4	10	10		
Bik	בכורים	bikkurim	<i>Erstlingsfrüchte</i>	Lev 26,1-11	3	-	3	63c-65d	3	11	11		
2													
	סדר מועד	mo'ed	Fest – Feiertage										
Shab	שבת	shabbat	<i>Sabbat</i>		24	157	28	2a-18a	18	1	1		
Er	עירובין	'eruvim	<i>Verbindungen</i> zwischen Angrenzendem		10	105	17	18a-26d	18	2	2		
Pes	פסחים	psachim	<i>Pesach</i>	Ex 12	10	121	18	27a-37d	9	3	3		
Sheq	שקלים	shqalim	<i>Schekel</i> – Abgabe	Ex 30,11-16	8	-	6	45c-51b	7	4	5		
Yom	יומא	yoma	<i>Versöhnungstag</i>		8	88	16	38a-45c	8	5	4		
Suk	סוכה	sukka	<i>Hütte</i> – Hüttenfest		5	56	9	51c-55d	5	6	6		
Bes	ביצה	betza	<i>Ei auch vom tov – Festtag</i>		5	40	11	59d-63b	5	7	8		
RH	השנה ראש	rosh ha-shana	<i>Neujahr</i>		4	35	7	56a-59d	4	8	7		
Taan	תענית	ta'anit	<i>Fasten</i>		4	31	8	63c-69c	7	9	9		
Meg	מגילה	mgilla	<i>Rolle</i> d.i. Ester, Purim	Ester	4	32	9	69d-75d	7	10	10		
MQ	קטן מועד	mo'ed qatan	<i>Kleines Fest</i> – Zwischenfeiertage		3	29	7	80a-83d	4	11	12		
Hag	חגיגה	chagiga	<i>Feier</i> – Festopfer	Dt 16,16f	3	27	6	75d-79d	5	12	11		
3													
	סדר נשים	nashim	Frauen – Familiengesetzgebung										
Yev	יבמות	yvamtot	<i>Schwägerinnen</i> – Schwagerehe	Dt 25,5-10	16	122	24	2a-16a	16	1	1		
Ket	כתובות	ktubbot	<i>Eheverträge</i>		13	112	20	24c-36b	12	2	3		
Ned	נדרים	ndarim	<i>Gelübde</i>	Num 30	11	91	10	36c-42d	7	3	4		
Naz	נזיר	nazir	<i>Geweihter, Enthaltener</i>	Num 5	9	66	8	51a-58a	8	4	6		
Sot	סוטה	sota	<i>Ehebruchsverdächtige</i>	Num 5,11ff	9	49	11	16a-24c	9	5	2		
Git	גטין	gittin	<i>Scheidungsurkunden</i>		9	90	16	43a-50d	7	6	5		
Qid	קידושין	qiddushin	<i>Heiraten</i>		4	82	14	58a-66d	9	7	7		
4													
	סדר נזיקין	nziqin	Schäden – Zivil-, Strafrecht, Prozeßordnung										
BQ	קמא בבא	bava qamma	<i>Erste Pforte</i> – Schadensrecht	Ex 21f	10	119	22	2a-07c	7	1	1		
BM	מציעא בבא	bava mtzi'a	<i>Zweite/Mittlere Pforte</i> – Zivilrecht	Lev 5,20ff	10	119	20	7c-12c	6	2	2		
BB	בתרא בבא	bava batra	<i>Letzte Pforte</i> – Eigentumsrecht	Num 27,1ff	10	176	21	12d-17d	6	3	3		
San	סנהדרין	sanhedrin	<i>Hoher Rat</i> – oberster Gerichtshof, Todesstrafen	Dt 21,18ff	11	113	24	17d-30c	14	4	4		
Mak	מכות	makkot	<i>Schläge</i> – Strafzumessung	Dt 25,1ff	3	24	5	30d-32b	3	5	5		
Shevu	שבועות	shvu'ot	<i>Beidungen</i> – ihre Arten	Lev 5,4ff	8	49	9	32c-38d	7	6	6		
Ed	עדות	'edyuyot	<i>Zeugnisse</i>		8	-	2	-	7	7			
AZ	זרה עבודה	'avoda zara	<i>Götzendienst</i>		5	76	13	39a-45b	7	8	7		
Av	אבות	(pirke) avot	<i>Väter</i> – Spruchweisheiten, Überlieferungskette		5	-	2	-	9	8			
Hor	הוריות	horayot	<i>Verwarnungen</i> – Justizirrtümer	Lev 4,13ff	3	14	4	45c-48c	4	10	8		
5													
	סדר קדשים	qodashim	Heiligtümer – Speisevorschriften										
Zev	זבחים	zvachim	<i>Schlachtopfer</i>	Lev 1	14	120	21	-	-	1			
Men	מנחות	mnachot	<i>Speiseopfer</i>	Lev 2	13	110	21	-	-	2			
Hul	חולין	chullin	<i>Profane</i> – Schlachtungen	Lev 22,28	12	142	25	-	-	3			
Bekh	בכורות	bkhorot	<i>Erstgeburt</i> vom Vieh	Dt 15,19ff	9	61	13	-	-	4			
Ar	ערכין	'arakhin	<i>Schätzungen</i> – Festlegung von Summen	Lev 27,1-8	9	34	9	-	-	5			
Tem	תמורה	tmura	<i>Auswechslung</i> von Opfertieren	Lev 27,10.33	7	39	8	-	-	6			
Ker	כריתות	kritot	<i>Austilgungen</i> – Tod durch den Himmel	Lev 18,29	6	28	9	-	-	7			
Meil	מעילה	m'ila	<i>Veruntreuung</i> von Geheilitem	Lev 5,15f	6	22	4	-	-	8			
Tam	תמיד	tamid	<i>Beständiges</i> – täglicher Opferrdienst	Ex 28f	7	9	4	-	-	9			
Mid	מדות	middot	<i>Masse</i> des Tempels		5	-	3	-	-	10			
Qin	קנים	kinnim	<i>Nester</i> – Vogelopfer	Lev 5,7ff	3	-	2	-	-	11			
6													
	סדר טהרות	toharot	Reinheiten – hygienische Vorschriften										
Kel	כלים	kelim	<i>Geräte</i> , deren Unreinheit	Lev 11,32ff	30	-	11	-	-	1			
Ohal	אהלות	ohalot	<i>Zeltungen</i> , die Unreinheit verursachen	Num 19,14f	18	-	7	-	-	2			
Neg	נגעים	nga'im	<i>Plagen</i> – Ausschläge	Lev 13f	14	-	7	-	-	3			
Par	פרה	para	<i>rote Kuh</i> für das Reinigungswasser	Num 19	12	-	5	-	-	4			
Toh	טהרות	toharot	<i>Reinheiten</i> – Verunreinigungen		10	-	5	-	-	5			
Miq	מקואות	miqwa'ot	<i>Bäder</i> für die rituelle Reinigung		10	-	5	-	-	6			
Nid	נידה	nidda	<i>Menstruierende</i>	Lev 15,19ff	10	73	14	48d-51b	4	7	1		
Makh	מכשירין	makhshirin	<i>tauglich Machendes</i> für Unreinheit	Lev 11,37f	6	-	3	-	-	8			
Zav	זבים	zavim	<i>Flußbehafete</i> – unreiner Ausfluß	Lev 15,1ff	5	-	2	-	-	9			
YevY	יום טובול	tvul yom	<i>am Tage Untergetauchter</i> – seine Unreinheit	Lev 22,6f	4	-	2	-	-	10			
Yad	ידיים	yadayim	<i>Hände</i> – ihre (Un-)Reinheit		4	-	2	-	-	11			
Uq	עוקצים	'uqtzin	<i>Stiele</i> der Unreinheit verdächtige Pflanzenteile		3	-	2	-	-	12			

Tamid setzt im Bavli die Seitenzählung von Meila fort und reicht von 25b bis 33b.

Als sog. *kleine Traktate* werden mitunter der Ordnung n^eziqin angefügt:

Avot de Rabbi Natan	ARN (A)	barayta zu mAv	gerim
Soferim	Sof	s. a. sefer tora	kuttim
Semachot (Evel Rabbati)	Sem		'avadim
Kalla	Kalla		sefer tora, Variante des Traktates Soferim
(Kalla Rabbati)			tfillin
Derekh Eretz Rabba	DER		tzitzit
Derekh Eretz Zuta	DEZ		mzuz
pereq ha-shalom		auch als Schlußkapitel von DEZ	

7 Der Aufbau des Talmud

Die **Reihenfolge** wechselt zwischen bavli und yrushalmi:

in der Ordnung **mo'ed**:

Bes vor RH

Hag vor MQ

in der Ordnung **nashim**:

Sot vor Ket

Git vor Naz

Einzelne Ausgaben von Mischna, Tosefta, Bavli und Jeruschalmi haben je weitere abweichende Reihung der Traktate

Von den Ordnungen qodashim und toharot ist nur der Traktat **Nid** überliefert.

Übersicht zu den unterschiedlichen Reihenfolgen:

2 Die Zitation

m mišna	Traktatname	Kapitelnummer arabisch (älter: römisch)	Halachanummer arabisch	Blattnummer (Krotoschin 1866)	Kolumne a/b = recto c/d = verso	Mitunter wird die Angabe der Zeile(n) hinzugefügt.
t tosefta						
y y ^e rušalmi						
b bavli						

Die Gliederung in Traktat, Kapitel, Halacha geht von der Mischna aus und wird über die Gemara der beiden Talmude fortgeführt. Die der Tosefta läuft der der Mischna annähernd parallel.

In klassischen rabbinischen Texten werden die Kapitel nach den Anfangswörtern bezeichnet.

Eine Liste davon findet sich z. B. unter den Beigaben des Dalmanschen Wörterbuches.

y^erušalmi ist repräsentative Bezeichnung für die präzisere, aber etwas längliche **Gemara des Landes Israel**.

Das Kürzel **j** findet sich gelegentlich in der deutschsprachigen Literatur statt des **y**,

p für **palästinischer Talmud** in der älteren (deutschsprachigen christlichen) Literatur.

Der **bavli** – der Babylonische Talmud – bietet die Gemara der Exilsgemeinde.

Bei dessen Zitation als *Talmud schlechthin* wird mitunter auf das voranstehende **b** verzichtet.

3 Handschriften und maßgebliche Drucke

3.1 Mischna

Kaufmann, Ungarische Akademie der Wissenschaften in Budapest MS. A 50 frühestens 10. oder 11. Jh. Land Israel, andere: Italien, Jemen.

Parma, Bibliotheca Palatia Nr. 3173 (J. B. de Rossi, Mss. codices hebraici, Parma 1803, Nr. 138) 1073, Land Israel oder Süditalien

Cambridge University Library Add. 470 (II) 14f. Jh., sefardisch

Weiteres gehört zur Überlieferung der Talmude.

3.2 Tosefta

Einzig vollständig erhaltene Handschrift aus dem 13. Jahrhundert aus Spanien, in **Wien** aufbewahrt,

unvollständige HS Erfurt, stammt aus Deutschland oder Italien, 12. Jh.

Druck im Sefer Alfás, der dem Bavli Romm beigegeben

Für wissenschaftliche Arbeiten wird die Ausgabe von Saul **Liebermann** *tosefta ki-fšutaḥ* herangezogen.

3.3 Yerushalmi

Die Blatt- und Kolumnen-angabe erfolgt nach der Ausgabe **Krotoschin** 1866.

Daneben ist eine 7-bändige aus Wilna, Witwe und Gebrüder Romm, 1922 verbreitet.

3.4 Bavli

Die älteste/früheste vollständig erhaltene Handschrift des babylonischen Talmud, *codex hebraicus 95* in **München** (Mu), von **1343**, bietet die Mischna als Zentralkolumne und ordnet darum herum die Gemara um diese herum.

Bei Zitation erfolgt die Blattangabe allgemein nach dem Druck **Venedig Daniel Bomberg** 1520-1523

3.4.1 Die klassische Textgestalt

Hier sei auf Beispielseiten verwiesen.

Die **Bombergische Blatt-einteilung** beibehaltend ist das Werk um einige Kommentare erweitert in der Ausgabe Wilna, Witwe und Gebrüder Romm, 1880-1886 u. ö. (Nachdruck Jerusalem 5728/5736 = 1968/1976 u. ö.)

Diese Ausgabe enthält außer der noch zu beschreibenden Blattgestaltung z. B.:

den Talmudkommentar des **Rosch** (Ascher ben Jechiel, 1250–1327)

den Mischna-Kommentar des **Maimonides** (1135–1204),

den Sefer Alfasi mit dessen Talmudparaphrase, Tosefta ...

3.4.1.1 Zählung

Gezählt wird das **Blatt** (ףד) mit seinen **Kolumnen** (עמודים).

Das erste Blatt ist das Titelblatt (שער).

Der Text beginnt auf Blatt 2.

Im bavli werden die Blätter traktatweise gezählt – mit Ausnahme des Traktates Tamid –, im yrushalmi je Ordnung (Seder).

Im bavli enthält jedes Blatt zwei Kolumnen d. h. jede Seite eine Kolumne,

so daß die Kolumnenzählung a und b der Seitenzählung recto und verso entspricht.

Im yrushalmi aus Krotoschin enthält jedes Blatt vier Kolumnen,

so daß die Kolumnen a und b recto, die Kolumnen c und d verso stehen.

3.4.1.2 Kopfleiste

Abgesehen vom zweiten Rand finden sich außen recto die Blattnummer, verso die arabische Seitenzahl, dann

von rechts nach links:

Kapiteltitle in Worten, Kapitelnummer, Traktatname.

3.4.1.3 Zentralkolumne

Hier folgt stets einem משנה/Mischna-Absatz, markiert als [תא/תי/תא] matni[ti/ta] die sehr unterschiedlich gedehnte Gemara/[אר]גמרא.

3.4.1.4 Innenmarginalie

Rashi (1040-1105) Mainz, Worms, Troyes, *der* Kommentar (Kuntres)

3.4.1.5 Außenmarginalie

Tosafot (Zusätze) der Tosafim/Tosafisten¹, Raschischule des 12.–14. Jh., Raschis Schwieger- und Enkelsöhne:

Rabbi Meïr ben Samuel, geb. um 1060,

Rabbi Samuel ben Meïr, 1080–1160, Raschbam/רשב"ם,

Rabbi Isaak ben Meïr, 1090–1130, Ribam/ריב"ם,

Rabbi Jakob ben Meïr, 1100–1171, Rabbenu Tam/ר"ת,

Rabbi Isaak ben Samuel d. Ä, Ri/רי,

Rabbi Isaak ben Ascher ha-Levi, 11f. Jh., Riba/ריב"א, u. A.

3.4.1.6 drei Hilfen von

R. Josua Boas (ben Simëon Baruch), Italien, 16. Jh., im 18. Jh. von Jesaia Berlin, Breslau ergänzt:

(1) **Tora Or** (Tora ist Licht) *Circuli* verweisen auf Bibelstellenangaben im Freiraum um die Zentralkolumne.

(2) **Masoret ha-Schas** (Überlieferung der Sechs Ordnungen) *Asterici* verweisen auf Parallelenstellenangaben am Innerand oben beginnend, mitunter in eckige Klammern gesetzt.

(3) **'en mishpat**/עין משפט und **ner mitzva**/נר מצוה kleine Buchstaben im Text verweisen auf weiterführende Angaben in Kodizes am Außenrand oben. Die fortlaufende Nummerierung dieser Angaben sollte eine weitere Systematisierung des kodifizierten Materiales vorbereiten, was bisher nicht erfolgt ist.

3.4.1.7 weitere Kommentare

auf dem Außenrand unten

bBer **Rav Nissim** ben Jakob (ibn Schahin) Gaon, Kairuan (Nordafrika, heute Tunesien), um 1000

bBB **Rabbenu Gerschom** ben Juda Maor ha-Gola, Mainz, 960–1028/40

sonst **Rabbenu Channan'el** ben Chuschiel, Kairuan, ca. 990–1055, zieht den Jeruschalmi heran.

3.4.1.8 drei weitere Anmerkungen

Buchstaben in runden bzw. eckigen Klammern verweisen auf die

heghot ha-bach = bayit chadash, Rabbi Joël Sirkes, Krakau, gest. 1640: Korrektur- und Erklärungsvorschläge.

heghot ha-g'ra = gaon rabbi eliyahu, Wilna, gest. 1797: Korrekturen von Zitaten ...

gilyon ha-shas des Rabbi Akiba E(i)ger, Posen, gest. 1837: vor allem Hinweise auf Probleme.

1 Nicht verwechseln mit der Tosefta!

מדריך לתלמוד

הכל חייבין בראייה. צמטת ראייה כל זכורך (שמו): שצריכים להסתרות בעזרה כנגל: חוץ מחדש שושה קמן. ללא צני דיעה מינה ופסורין ממטות: החיגר והסומא. כולה יליף מקראי בגמרא: ומי שאינו יכול לעלות בגליו. מירושלים לעזרה וצמ' מפרש לה: אי זהו קמן כו'. הכל מכלן וליק' אע"פ שאינו חייב מן הסורה הטילו חכמים על אביו ועל אמו לחוכו צמטות: שלש רגלים. הראוי לעלות בגליו חייב הכחוב וכיון גדול פפור מן הסורה קמן לאו בר חינוך הוא: ב"ש אומרים הראייה שתי כסף. גדול הוא להיראות לרדף להביא עולה ואינה פחותה משתי כסף שתי משנה כסף שהן שלים דינר שאל' ולא יראו פני ריקס (שם) ויליף צמ' שצריך להביא עולה אע"פ שלא נתנה צו סורה שיעור חכמים נתנו שיעור: והחגיגה. שלמי חגיגה חייבין היהודים להביא כנגל דילפינן לה בשלהי פירקין (דף ט.) מותבוסס אוחו חג לה':

הכל א"הייבין בראייה חוץ מחדש שושה קמן ופוטמוס ואנדרוגיגוס ונשים ועבדים שאינם משותרים החיגר והסומא והחולה והזקן ומי שאינו יכול לעלות בגליו איזהו קמן כל שאינו יכול לרכוב על כתפיו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית דברי ב"ש ובה"א יכל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית שאל' שלש רגלים בש"א הראייה שתי כסף והחגיגה מעה כסף ובית הלל אומרים הראייה מעה כסף והחגיגה שתי כסף: **גמ'** הכל לאתוי מאי לאתויי ימי שחציו עבד וחציו בן חורין ולרבינא דאמר ימי שחציו עבד וחציו בן חורין פפור מן הראייה הכל לאתויי מאי לאתויי חוגר ביום ראשון ונתפשט ביום שני הניחא למ"ד יכולן תשלומין זה לזה אלא למ"ד יכולן תשלומין דראשון הכל לאתויי מאי לאתויי סומא באחת מעיניו ודלא כי האי תנא דתניא יוחנן בן דהבאי אומר משום ר' יהודה סומא באחת מעיניו פפור מן הראייה שנ' יראה יראה כדרך שבא לראות כן בא ליראות מה לראות בשתי עיניו אף ליראות בשתי עיניו ואיב"א לעולם כראמרי מעיקרא ודקא קשיא לך הא דרבינא לא קשיא כאן במשנה ראשונה כאן במשנה אחרונה דתנן מי ש"שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד דברי ב"ה אמרו להם ב"ש תקנתם

תורה איר

כנ

ספ

כתיב וקרין יראה יראה כל זכורך את פני האדון משמע שהאדם רואה את השכינה יראה כל זכורך את פני האדון משמע שהאדון צא לראותך הקיט הכחוב ראייתך לראייתו: כדרך שבא לראותך. כך הוא צא ליראות ממך: מה לראותך. בשתי עיניו: אף. כאן ליראות מן האדם בשתי עיניו של אדם: משנה ראשונה. קודם שחזרו צ"ה להורו כדברי צ"ש סיפא דמתני' דקתני חוץ מן העבדים שאינן משותרים דאוקמה רבינא צמי שחציו עבד וחציו בן חורין דפפור נשים קודם שחזרו צ"ה אבל לאחר שהודו לצ"ש שיש על צ"ד לכוף את אדונו לשחררו והוה ליה כאלו משותר כזו וחייב ומשנה ששנית לא זה ממקומה: תקנתם

והלאה הו"ל הגיע לחינוך ומדברין הוא דמחוייב וצריך להביא קרבנותיו מדבולמ"ד (ביצה יט.) אין קריבין צ"ש אין קריבין עד למהר בחול המועד אף קשה למורי למ"ד תשלומין דראשון נינהו כיון דלא מני קריב בראשון לא קריב או כדאמרינן לקמן גבי חוגר שנתפשט בשני וי"ל דההא גברא לא חזי הילכך כיון דלא חזי בראשונה לא חזי בשני אבל הכא כל חיוב שיש בשני ישנו בראשונה אלא משום שאינו היום ראוי עכשיו ודומה לו מיניו צפסחים צפ' אלו דברים (דף ע: ושם) גבי חגיגה פעמים ו' פעמים ז' חל י"ט הראשון להיות בשבת קרב בששה אלמא אע"ג דלא קרב בראשון קרב בשני כיון דמתמה יום הוא דאפי' כדפרישית וליכא למימר דלמ"ד דנדרים ונדבות אינן קריבין צ"ש דרבנן הוא והכא דרבנן תקינו לה שיכול להביא אף צ"ש דהא צפ"ק דביצה (דף יב ושם) משמע דמדאורייתא הוא דהא שתי הלחה* (ולחה הפניה) לא דהו י"ט וכי תימא מ"מ כי מייתי להם נדבה היכי סמיך עליה דקטן אינו סומך כדאיחא צמטות צפרק צ' מדות (דף ג.) וי"ל אע"ג דלא

הכל חייבין בראיה. פרש"י צמטת יראה כל זכורך והקשה הר"ר אלחנן דהא הני בסמוך צ"ש אומרים הראייה שתי כסף משמע דצקרבן מיירי ותו הניא צמטת* העלל וסמא פטורין מן הראייה בשלמא סמא דכתיב (דברים יב) וכלח שמה כל שישנו צביאה ישנו

*לקמן ד: א
א מיי"פ ס"ב מ'ס
חגיגה ס"א א
סמג עשין רכז
רכה רכס

*לקמן ז: ב
כ שס סל"ג ג
ג מיי"פ ס"א שס
ס"ג כ סמג שס
ד
ד מיי"פ שס ס"ב
ס"א א סמג שס

א
א מיי"פ שס ס"א
ס"ג ז סמג שס
ו מיי"פ שס ס"ב
ס"א א סמג שס

מסורת הש"ס
א ערכין כ:
ב [שם]
ג כגון סביו
ד אהין או כ'
ה שופטין ושחרר
ו אחד את חלקו
ז רש"י גיטין
ח [שם]
ט [לקמן ד.]
י [לקמן ט.]
יא [לקמן ד:]
יב סנהדרין דף ד:
יג ערכין דף כ:
יד [הדפסה פ"א]
טו וצנטודין ד:
טז א"י בן תימא
יז ערכין דף כ:
יח ע"ק דכ"י יג.
יט פסחים פח.
כ עדיות פ"א
כא מ"ג גוסיתא.
כב [פסחים ה:]*

*לקמן ד:

*דף ט.

*ליהא צביאה כ: ולא צמטות ק:

kurzes (traditionelles) Geschichtsschema des verschriftlichten Talmud

ca. 200 Redaktion der mishna durch R. yhuda ha-nasi / rabbenu ha-qadosh

ca. 400 Abschluß der gmara des Landes Israel

ca. 600 Abschluß der gmara der Diaspora in Mesopotamien

bEr 54b

die Rabbinen lehrten: wie ist die Ordnung der mishna [hier: des Lernens]?

Mose lernte aus dem Mund der Kraft.

Aaron trat ein – er wiederholte ihm [lehrte ihn] seinen Abschnitt.

Aaron ging beiseite und setzte sich[.] Mose [ging] zur Linken.

Seine Söhne traten ein – er wiederholte ihnen [lehrte sie] ihren Abschnitt.

Seine Söhne traten beiseite.

Elasar setzte sich Mose zur Rechten und Itamar (zur Rechten) [zur Linken] Aarons.

Rabbi J'huda sagt: Auf jeden Fall ist Aaron Mose zur Rechten / kehrt er zurück?.

Die Ältesten traten ein und Mose wiederholte für [lehrte] sie ihren Abschnitt.

In der Hand Aarons findet sich 4,

in der Hand seiner Söhne 3,

in der Hand der Ältesten 2,

in der Hand des Volkes 1.

Es ging Mose beiseite. Aaron wiederholte ihnen ihren Abschnitt.

Es ging Aaron weg und seine Söhne wiederholten ihnen ihren Abschnitt.

Seine Söhne gingen. Die Ältesten wiederholten ihnen ihren Abschnitt.

In der Hand eines jeden findet sich 4.

Hieraus folgerte Rabbi Eli' eser, daß man seinem Schüler viermal (4*) wiederholen müsse.

Dies vom Leichten auf das Schwere von Aharon zu folgern:

Wenn schon Aharon es nötig hatte ... um wieviel mehr ein gewöhnlicher Mensch ...

Übersicht: Halacha-Kompendien

Rabbi Mose ben Jakob aus Coucy: š'are zijjon u-gdalja = sefer miḏwot gadol (SMG, S^eMaG) 1250

Isaak ben Josef aus Corbeil: 'ammude gola = sefer miḏwot ḵatan (SMQ, S^eMaḶ) 1279

Maimonides, 1135–1204, schickt der Mischne Tora, 1180, seine Zählung der Mitzwot (minjan mitzwot) voraus. 14 Bücher, deren hebräische Zahlzeichen das Wort für Hand bilden, daher der zweite Titel des Buches *Die starke Hand*, spielt auf den biblischen, Dt 5,14 und Dt 26,5 Ausdruck zum Auszug aus Ägypten an.

Jakob den Ascher, Köln–Toledo 1283–1340, schrieb in Spanien die Systematik

'araba 'aṭ ha-turim, *Die Vier Reihen* – von Edelsteinen auf dem Brustschild des Hohenpriesters, Ex 28,17

Nach diesem Werk wird der Autor kurz als der *Tur* bezeichnet.

Josef Karo, Safed 1488–1575, kommentierte den *Tur* unter dem Titel *bet josef* – *Das Haus Josef*.

šulḥan 'aruk – *Gedeckter Tisch*, der vereinfachter Auszug, Erstdruck 1565, zu dem

RaMa/ReMa/ReMo/ReMu, Rabbi Mose ben Israel/Mose Isserles, 1525–1572,

mappa – ein *Tischtuch* zur Adaption an aschkenasische Besonderheiten schrieb.

Das wurde später zum maßgeblichen Codex des als orthodox bezeichneten Judentums.

Die Gliederung in vier Teile übernahm Josef Karo von Jakob ben Ascher:

	Name	Übersetzung	biblische Referenz	Inhalt
1	אורח חיים 'orah ḥajjim	Weg des Lebens	Ps 16,11 u. ö.	Liturgie
2	יורה דעה jore de'a	Unterweiser in Wissen	Jes 28,9	Nahrung
3	אבן העזר 'eḇen ha-'ezer	Der Stein der Hilfe	1 Sam 7,12 u. ö. mit Gn 2,18	Sexualität
4	חשן משפט ḥošen mišpaṭ	Rechts-Schild	Ex 28,15.30	Besitz